Missä mennään?

missä mennään

Koloniaalisuudesta ja muotoilusta

Effort

Tämä sanasto esittelee perusteita, joita muotoilualojen ammatinharjoittajien tulisi tietää koloniaalisuudesta työskennellessään nykypäivän maailmanlaajuisessa, verkostoituneessa kontekstissa. Sanasto perehdyttää käsitteisiin, jotka auttavat valottamaan kolonialismin perintöä ja tekevät näkyväksi dekoloniaalisia kamppailuja; osa sanaston termeistä voi myös toimia käsitteellisinä työkaluina luovien alojen ammatinharjoittajille. Sanasto on laadittu Suomessa vuonna 2020. Sen ovat pääosin koonneet ja kirjoittaneet valkoiset suomalaiset ihmiset, jotka ovat kasvaneet ja kouluttautuneet Suomessa. Nämä lähtökohdat ilmenevät annetuissa neuvoissa ja esimerkeissä sekä heijastuvat koloniaalisuuteen ja muotoiluun esitellyistä näkökulmista. Tämä sanasto on suomenkielinen käännös englanninkielisestä versiosta.

aluksi

aluksi

ALKUPERÄISKANSAT ovat kansoja, jotka ovat asuttaneet tiettyä maantieteellistä aluetta ennen valtionrajojen vetämistä. Alkuperäiskansat eivät ole järjestäytyneet kansallisvaltioiksi mutta ovat säilyttäneet ainakin osittain kielelliset, kulttuuriset ja yhteisölliset ominaispiirteensä ympäröivistä valtakulttuureista erillisinä. Monet alkuperäiskansat ovat tulleet kansallisvaltioiden kolonisoimiksi ja ovat joutuneet orjuuden, kansanmurhan tai kulttuurisen poispyyhkimisen (eli maaoikeuksien eväämisen, kulttuurisen omimisen, ja alkuperäisten kielten puhumisen tai uskontojen harjoittamisen kieltämisen) uhreiksi. Alkuperäiskansaisuus liittyy etnisyyteen ja kansaan kuulumiseen; "se on identiteetti, joka rakentuu, muotoutuu ja eletään nykyaikaisen kolonialismin politisoidussa kontekstissa" (Alfred & Corntassel[1], käännös M.R.).

ALKUPERÄISKANSAISTAMINEN (eng. indigenization) on jonkin asian muuttamista alkuperäiskansan tarpeita, arvoja ja maailmankuvaa vastaavaksi. "Omien kulttuuristen mallien soveltaminen nykypäivän tarpeisiin on osoitus alkuperäiskansojen tietoisesta pyrkimyksestä päästä eroon ulkoapäin tuoduista rakenteista ja malleista ja ottaa ohjakset uudelleen omiin käsiin." (Kuokkanen[2])

Esimerkki: Saamelaiset[3] ovat Euroopan Unionin ainoa virallisesti tunnustettu alkuperäiskansa sekä osa arktisia alkuperäiskansoja. Saamenmaa (pohjoissaameksi Sápmi) on laaja alue, jota halkovat Norjan, Ruotsin, Suomen ja Venäjän valtioiden väliset rajat. Rajat on vedetty vastaamaan kansallisvaltioiden voimasuhteita ja etuja, eivätkä ne ota huomioon saamelaisia alue- tai ryhmäjakoja tai tarpeita. Kansallisvaltiot ovat kohdistaneet saamelaisiin monenlaisia sorto- ja assimilointitoimia sekä koloniaalisia käytäntöjä. He pyrkivät aktiivisesti ylläpitämään ja palauttamaan maaoikeuksiaan, kieliään ja kulttuuriaan.

Suositus: lue UNPFII:in kokoama tietolehtinen[4] alkuperäiskansoista. Kuuntele Lymy-podcastin jakso "Decolonial Efforts and Sámi Politics with Petra Laiti[5]". Lue Veli-Pekka Lehtolan teos *Saamelaiskiista.*[6]

e

ENSIMMÄINEN/KOLMAS MAAILMA; GLOBAALI ETELÄ/POHJOINEN; YKSI KOLMASOSAMAAILMA/KAKSI KOLMASOSAMAAILMAA Valtioiden välisten epätasapainossa olevien valtasuhteiden kuvaamiseen käytetään monia, usein ongelmallisia käsitteitä. Termit on määritelty valtioiden valtapositioista käsin. Ne ovat latautuneita, puutteellisia ja aikasidonnaisia, eivätkä ota huomioon alkuperäiskansojen asemaa. Eräs hyödyllinen ajatus on Chandra Talpade Mohantyn[7] käsite "yhdestä kolmasosamaailmasta ja kahdesta kolmasosamaailmasta", joiden välille valta ja vauraus jakautuvat epäsymmetrisesti.

Suositus: **Chandra Talpade Mohantyn essee** "Under Western Eyes" Revisited: Feminist Solidarity through Anticapitalist Struggles.[8]"

NEUVO: *Tietyn maan määrittely länsimaisia kehityksen ja alikehityksen käsitteitä käyttäen sumentaa koloniaaliset valtasuhteet. Lopeta "kehitysmaa"-käsitteen käyttö.*

Katso myös: KEHITYS.

k

KOLONIALISMI tarkoittaa sitä, kun kansakunnat valloittavat tai asuttavat alueita saavuttaakseen taloudellisen, kulttuurisen, rodullisen ja uskonnollisen valta-aseman riistämällä alueen aineellisia ja inhimillisiä resursseja. Eurooppalaiset kansakunnat ovat käyttäneet kolonisaatiota keinona toteuttaa imperialismin ideologiaa, eli pyrkimyksiä laajentaa hallitsemiaan alueita, 1400-luvulta lähtien. Kolonialismilla on monia muotoja ja ulottuvuuksia. Sen perintö ja sen vaurauteen, itsehallintoon, uskontoon, identiteettiin ja ihmisoikeuksiin jättämät jäljet vaikuttavat aktiivisesti nykymaailmassa. Katso KOLONIAALISUUS.

DEKOLONISAATIO on siirtomaa-asuttamisen, koloniaalisen hallinnon ja voimasuhteiden purkamista käytännössä. Käsite sisältää sekä kolonisoitujen valtioiden että alkuperäiskansojen itsenäisyys- ja suvereniteettikamppailut niiden eri muodoissa. Dekolonisaatio ei ole synonyymi muille ihmisoikeuksiin ja antirasismiin keskittyville sosiaalisen oikeudenmukaisuuden projekteille.

UUSKOLONIALISMI eli neokolonialismi on nykyaikana kansallisvaltion ulkopuolisten tai alkuperäiskansojen alueiden aineellisten ja inhimillisten resurssien hyödyntämistä kapitalismin, globalisaation ja kulttuurisen imperialismin keinoin. *Vihreä kolonialismi* on yksi uuskolonialismin muoto.

Suositus: **Janne Lahden ja Rinna Kullaan teksti "Kolonialismin monikasvoisuus ja sen ymmärtäminen Suomen kontekstissa"**[9].

VINKKI: *Etsi ja lue Suomen siirtomaahistoriaa kriittisesti käsitteleviä tekstejä.*

k

KOLONIAALISUUS on historiallisesta kolonialismin projektista elämään jäänyt vallan muoto, joka on rakentunut osaksi nyky-yhteiskuntia sorron ja sosiaalisen syrjinnän hahmossa (Aníbal Quijano[10]). Koloniaalisuus tarkoittaa sekä materiaalisia että psykologisia voimasuhteita, jotka vaikuttavat yksilöiden lisäksi kokonaisiin yhteisöihin. Koloniaalisuus ilmenee muun muassa ihmisten pakkosiirtoina, tiedon syrjäyttämisenä, työvoiman hyväksikäyttönä, subjektiivisuuden pois pyyhkimisenä, rasismina, uskonnollisena käännytyksenä sekä hetero- ja cis-seksisminä. Kapitalismi, modernismi ja globalismi – joihin muotoiluala tukeutuu – ovat koloniaalisuuden mahdollistamia ilmiöitä.

POSTKOLONIALISMI tai jälkikolonialismi on ajattelusuuntaus ja tutkimusala, joka perustuu Lähi-idän, pohjoisafrikkalaisten ja eteläaasialaisten tutkijoiden 1960-luvulla alkaneeseen työhön. Se sisältää kriittistä analyysia kolonialismin ja imperialismin perinnöstä, pääosin 1800- ja 1900-luvulta lähtien. Postkolonialismiin sisältyy suuri määrä erilaisia kriittisiä, akateemisia lähestymistapoja.

DEKOLONIAALISUUS tai dekolonialismi on Latinalaisesta Amerikasta 2000-luvun alusta lähtöisin oleva ajatussuuntaus. Se erittelee eurooppalaista koloniaalista vallankäyttöä 1400-luvulta alkaen ja tarkastelee kriittisesti modernin ajan koloniaalista maailmanjärjestelmää, jossa eurosentrinen tieto on hallitsevassa asemassa. Dekoloniaalisuuden juuret ovat postkolonialismissa. Dekoloniaalisuus erottautuu postkolonialismista väittämällä, että koloniaalinen aika ei ole ohi. Dekoloniaaliset ajattelijat ja aktivistit myös painottavat, että kolonialismi ei ole pakkosiirtänyt pelkästään ihmisiä, vaan myös syrjäyttänyt tietoa, joka tulee elvyttää (Global Social Theory[11]). Katso myös TIEDONTUOTANTO.

NEUVO: *Hahmota koloniaalisuus törkeänä, perittynä olosuhteena. Tilanne on tämä – mitä aiomme tehdä asialle?*

S

SIJOITTUNEISUUS/TILANTEISUUS kuvaa sijainnin ja tilanteen vaikutusta tietoon: ajallisen ja paikallisen sijaintinsa johdosta kaikki kokevat ja tietävät maailman erityisellä ja osittaisella tavalla (Haraway[12]). Koloniaalisuuden puitteissa olemme kaikki tietyssä sijainnissa karkealla kolonisoitu – sivustakatsoja – osasyyllinen – imperialisti – kolonisoija -spektrillä. Tilanteisuus (eng. situatedness, käännös Tuomo Alhojärvi[13]) saattaa muuttua suhteessa aikaan, paikkaan tai toisiin ihmisiin. Erilaiset sijaintimme koloniaalisissa valtasuhteissa tuottavat erilaisia näkökulmia koloniaalisuuteen. Niiden mukaan määrittyy, millaisia tavoitteita kolonialismin ja imperialismin purkamiseksi kukin voi itselleen asettaa.

Esimerkki: **Suomessa alkuperäiskansaan kuuluva saamelainen henkilö / ei-valkoinen henkilö, jonka syntyperä tai juuret ovat kolonisoidulla alueella / valkoinen, juuriltaan ja syntyperältään suomalainen henkilö ovat jokainen eri tavalla sijoittuneita koloniaaliseen valtarakenteeseen taustansa ja yhteiskunnallisen asemansa johdosta.**

Suositus: **Sijoittuneisuutta koloniaalisuudessa ja siihen perustuvia näkökulmia dekolonisaatioon käsitellään "Decolonization is not a metaphor[14]" -artikkelissa, jonka ovat kirjoittaneet Eve Tuck ja K. Wayne Yang.**

V

VALKOINEN YLIVALTA tarkoittaa sekä ideologiaa, jonka mukaan valkoisuus ("kaukasialaisuus", eurooppalaisuus) on ylivertaisempaa, että tilannetta, jossa valkoiset ihmiset nauttivat rakenteellisesta etuasemasta suhteessa muihin ihmisiin. Valkoinen ylivalta säilyttää ja ylläpitää valkoisten ihmisten sosiaalista, poliittista, historiallista ja institutionaalista valta-asemaa ja on valkoisten etuoikeuksien juurisyitä. Valkoisen ylivallan arvoja ja asenteita peritään, ja ne saattavat sisäistyä ja tulla myös tahattomasti ylläpidetyiksi taustasta tai kulttuurisesta etnisyydestä riippumatta. Valkoinen ylivalta syntyi sekä kolonisaation työkaluna että seurauksena, ja sen ilmentyvät ovat moninaisia ja kontekstisidonnaisia.

Esimerkki: Suomessa valkoinen ylivalta voi näyttäytyä kansallismielisyytenä tai paineena sulautua valkoiseen kulttuuriin, jotta voi selvitä. Muotoilijan työssä valkoinen ylivalta voi ilmetä esimerkiksi valkoisen pelastajan mentaliteettina, jonka mukaan muotoilijan panos pelastaa "alikehittyneet". Katso myös: MAAILMA PULMANA.

NEUVO: *Pyri käsittelemään rehellisesti valkoista ylivaltaa edustavia perittyjä, sisäistettyjä asenteitasi ja arvojasi.*

Katso myös: POISOPPIMINEN.

Jos olet valkoinen: keskustele valkoisuudesta ja rasismista toisten valkoisten kanssa.

ngelmall
käytänt
vaitsem

ongelmallisten käytäntöjen havaitsemiseksi

EKSTRAKTIVISMI Aineellinen ekstraktivismi tarkoittaa prosessia, jossa luonnonvaroja louhitaan maaperästä ja myydään maailmanmarkkinoilla. Ekstraktivismissa keskeistä on, että luonnonvaroista rikastuvat ja köyhdytetyt yhteisöt ovat eri. Paikka, josta luonnonvarat louhitaan, ei hyödy niiden käyttöönotosta. Katso lisäksi: TIEDOLLINEN/ÄLYLLINEN EKSTRAKTIVISMI.

NEUVO: *Tarkastele materiaalivalintoihin liittyvää valtaasi suunnittelijana. Mistä paikoista suunnitelmissasi käytettävät materiaalit tulevat, millä tavoin niitä tuotetaan ja miten tuotannon hyödyt ja haitat jakautuvat?*

k

KULTTUURINEN OMIMINEN /APPROPRIAATIO Myös: kulttuurinen varastaminen, tarkoittaa kulttuuristen elementtien käyttämistä ilman lupaa. Yleensä valtakulttuuri omii ja hyödyntää taloudellisesti marginalisoidun kulttuurin elementtejä. Usein valtakulttuurin edustajat eivät myöskään kunnioita marginalisoidun kulttuurin ilmentymiä niiden alkuperäisissä konteksteissa; ne saatetaan esittää "primitiivisyyden" ja alkukantaisuuden merkkeinä. Tällöin kulttuurisista elementeistä tulee laajalti hyväksyttyjä vasta sitten, kun valtakulttuuri "löytää", paketoi ja myy ne. (Ruben Pater[15]).

Suositus: **Suomeksi Kaisa Ahvenjärven teksti "Kulttuurinen omiminen on vallankäyttöä[16]" sekä englanniksi Ruben Paterin teos *The politics of design: A (Not So) Global Design Manual for Visual Communication.***

NEUVO: *Harkitse tarkkaan, mistä etsit inspiraatiota, sekä omaa suhdettasi inspiraation lähteeseen. Raja omimisen ja ylistämisen välillä voi olla häilyvä.*

Katso myös: KULTTUURINEN SENSITIIVISYYS

MAAILMA PULMANA Muotoilualalla vallitsee ajatus "hyvästä muotoilusta", joka pohjautuu käsitykseen universaaleista standardeista. Niiden avulla maailman monimutkaisuutta voidaan käsitellä sarjana pulmia, joita voi korjata tuotteilla, palveluilla, prototyypeillä ja työpajoilla sen sijaan, että muutettaisiin harjoitettua politiikkaa ja lakeja, purettaisiin kapitalistia rakenteita ja sijoitustoimintaa tai kumottaisiin kansallisvaltioiden maanomistusoikeuksia alkuperäiskansojen alueilla. Muotoilua opetetaan usein juuri ongelmanratkaisuna. Tällainen ajattelutapa ohittaa kysymyksen siitä, mikä kenellekin on ongelma, sekä sen, että "ratkaisut" ovat subjektiivisia. Maailmasta pulmana (alkup. "world as problem") ovat kirjoittaneet Mahmoud Keshavarz ja Pedro Oliveira[17].

Esimerkki: **"Modernien" suunnitelmien kuten vettä käyttävien sanitaatiojärjestelmien tuominen kuivuuden koettelemille alueille tai huivien kieltäminen naisten vapauttamisen nimissä.**

Suositus: **Lue** "Design Challenges: Full of crap? Notes on the Gates' foundation's reinvent the toilet challenge[18]" **- ote Sasha Costanza-Chockin kirjasta** *Design Justice*.

NEUVO: *"Suunnittelijoiden tulee ymmärtää, että käsitys "maailmasta pulmana" on kyseenalaistamisen arvoinen olettamus."*

(Pedro Oliveira ibid., käännös M.R.)

MUOTOILUN DEKOLONISAATIO / DEKOLONISOIVA MUOTOILU on muotoilijoiden ja tutkijoiden käynnissä oleva pyrkimys purkaa muotoilualan käytäntöjen, muotoilun tuotteiden ja muotoilututkimuksen koloniaalisia rakennelmia sekä pyrkimys purkaa koloniaalisia rakennelmia muotoilun avulla. Työ on ratkaisevan tärkeää, sillä muotoilu ja arkkitehtuuri levittävät valkoisia, länsimaisia konsepteja ja estetiikkoja, jotka vahvistavat koloniaalisia valtarakenteita. Tällaiset konseptit ovat esimerkiksi järjestelmiä, palvelu- ja käyttäytymismalleja, tarpeita, infrastruktuureja, elämäntyylejä, jne., jotka ovat osa muotoilutyötä ja lopputuotoksia. Monikansallisissa yrityksissä tuotetun muotoilun ja koloniaalisten projektien sisältämän muotoilun välillä on yhtäläisyyksiä, sillä molemmat levittävät normaalina pidettyä länsimaista elämäntyyliä taloudellisen hyödyn saavuttamiseksi. *Siirtomaatyyli* (eng. colonial style) on käsite, joka viittaa tietynlaisiin esteettisiin valintoihin. Muotoilun dekolonisaation diskurssiin tutustumisen voi aloittaa esimerkiksi Decolonising Design[19] -alustan kautta.

Esimerkki: Moratoriotoimisto[20] on saamelaistaiteilijoiden yhteisölähtöinen itsehallintoprojekti, joka pyrkii dekolonisoimaan ja hyödyntää muotoilua. AIDA[21] on saamelaislähtöinen arktisten alueiden alkuperäiskansojen muotoilutietoutta säilyttävä projekti, joka pyrkii dekolonisoimaan muotoilua.

Suositus: Ahmed Ansarin "Modernity + Coloniality" -verkkokurssi suunnittelijoille.[22]

NEUVO: *Jos tilanteesi sallii: harkitse, voisitko välttää työskentelyä monikansallisissa yrityksissä.*

TOISEUTTAMINEN tarkoittaa toimintaa, joka esittää kansan, kulttuurin, henkilön tai toiminnan marginaalisena tai vähempiarvoisena siksi, että se eroaa omista tai paikallisesti vallitsevista normaaliuden käsityksistä. Nykypäivänä Suomessa tämä tarkoittaa valkoisista, länsimaisista ja/tai "suomalaisuuden" mielikuvista tai ihanteista poikkeamista. Toiseus ei ole ominaisuus tai muuttumaton asia, vaan se, ketä ja mitä toiseutetaan, vaihtelee eri aikakausina ja eri yhteiskunnissa.

Esimerkki: **Hyvää tarkoittava kiinnostus jonkun kotimaata tai "paikallista" kulttuuria kohtaan tai oletukset toisen voimattomuudesta tai uhriudesta voivat olla toiseuttavia.**

VINKKI: *Mieti, mikä on sinulle "normaalia". Vahvistaako suunnittelusi stereotyyppejä tai valkoisia, länsimaisia käsityksiä normaaliudesta?*

TOKENISMI tarkoittaa marginalisoitujen ryhmien tai poliittisten pyrkimysten symbolista hyödyntämistä inklusiivisen vaikutelman antamiseksi.

Suositus: "Is decolonising the new black?[23]" **blogiartikkeli, jonka kirjoittajat ovat Left of Brown, Sisters of Resistance ja Jenny Rodriguez.**

NEUVO: *Kysy itseltäsi: Miksi haluat jonkun mukaan suunnittelutyöhösi? Mitä hän hyötyy osallistumisesta ja työn lopputuloksesta? Millaisen korvauksen hän saa? Millainen vaikutusvalta hänellä on työhösi?*

vinoutunt tiedon tunnista miseksi

vinoutuneen tiedon tunnistamiseksi

k

KEHITYS Tietyt länsimaissa ja globaalissa pohjoisessa käytetyt kehityksen ja edistyksen määritelmät ovat normeja, jotka edistävät tietynlaisia elämäntyylejä, kulttuurisia rakenteita ja tulevaisuudennäkymiä. Tällainen käsitys kehityksestä sisältää oletuksen siitä, että kehittyminen on aina muutosta parempaan. Näitä mielikuvia käytetään kulutustuotteiden kysynnän luomiseen ja vapaan kaupan vauhdittamiseen sekä epätasa-arvoisten valtasuhteiden vahvistamiseen maailman vauraan, lukumääräisen vähemmistön ja köyhän enemmistön välillä.

VINKKI: *Kysy itseltäsi: Millaista kehitystä suunnittelutyösi luo? Kuka määrittelee toivotunlaisen tulevaisuuden? Kolonisaatiotakin on perusteltu kehityksellä.*

MONINAISUUS tarkoittaa monen erilaisen näkökulman yhtäaikaista olemassaoloa. Moninaisuuden tunnustaminen tarkoittaa oman, henkilökohtaisen "oletusarvon" taakse jättämistä. Näkökulmien moninaisuus tarkoittaa useita yhtäaikaisesti olemassa olevia todellisuuksia, jotka ovat kiinnittyneitä sosiaalisiin, kulttuurisiin, maantieteellisiin ja historiallisiin konteksteihinsa. Moninaisuuden voi hahmottaa universaaliuden vastakohtana. Sen sijaan, että pyrittäisiin homogeeniseen "yksi koko sopii kaikille" -tyyppiseen suunnitteluun, moninaisuuden tunnustaminen mahdollistaa suunnittelun "maailmalle, johon mahtuu monta maailmaa" (zapatistien käsitys).

Suositus: **Arturo Escobarin teos *Designs for the Pluriverse.***

NEUVO: *Kyseenalaista universaalius – yksi koko sopii harvoin kaikille. Etsi aktiivisesti moninaisia näkökulmia työhösi kuuntelemalla ei-eurooppalaisten, BIPOC-ryhmien (mustien, alkuperäisväestön, ei-valkoisten) ja muulla tavoin marginalisoitujen ääniä.*

t

TIEDOLLINEN/ÄLYLLINEN EKSTRAKTIVISMI viittaa toimintaan, jossa marginalisoitujen ihmisten, ihmisryhmien tai yhteisöjen tuottamaa tietoa välineellistetään yksittäisen akateemikon tai akateemisen instituution hyväksi ilman tunnustusta ja korvausta, ja siten vakiinnutetaan marginalisoidun tiedontuottajan alisteista asemaa. Tiedollinen ekstraktivismi on keino kartuttaa jo olemassaolevaa rahallista, sosiaalista ja/tai poliittista pääomaa toisten kustannuksella. Siksi tunnustuksen evääminen tiedon tuottajalta voi ylläpitää vallan epätasapainoa ja episteemistä (eli tietoteoreettista) etuoikeutta tiedon "markkinoilla".

Esimerkki: Sanontaa "Minun feminismini on intersektionaalista tai se on paskaa" on käytetty laajasti ilman tunnustusta sen alkuperäiselle lausujalle, latinofeministikirjoittajalle Flavia Dzodanille.

NEUVO: *Muista aina: Nimeä lähteesi kunnollisesti ja suunnittele projektien budjetit niin, että voit sisällyttää niihin korvauksen toisten teoksista sekä toisen kulttuurisesta tai kokemukseen perustuvasta asiantuntijuudesta.*

TIEDONTUOTANTO rakentuu esimerkiksi tiedon tunnistamisen, tallentamisen, muodostamisen, valitsemisen, välittämisen ja säilyttämisen käytännöistä. Näillä toimilla vahvistetaan sitä, mitkä ajatukset, huomiot, toiminnat ja prosessit ovat säilyttämisen arvoisia tietyissä konteksteissa. Tiedontuotantoon sisältyy monia subjektiivisia ja kulttuurisiin käytäntöihin sitoutuvia valintoja, jotka edelleen vaikuttavat historian ja todellisuuden tulkintoihin. Epätasaisesti jakautunut valta johtaa siihen, että valtaapitävät ryhmät määrittelevät, mikä on tietoa, tiedettä tai ymmärrystä, kuka tutkii ja mitä tai keitä tutkitaan. Esimerkiksi akateeminen tieto ja tutkimus on usein vahvasti eurosentristä ja anglosentristä.

Esimerkki: **Suomessa kolonialismia käsittelevää tietoa on historiassa tuotettu niin, ettei kolonialismia tunnisteta osaksi Suomen historiaa (Emma Hakala[24]) siitäkään huolimatta, että Suomi käyttää koloniaalista valtaa saamelaisia kohtaan.**

Suositus: **Rauna Kuokkasen teos *Reshaping the University; Responsibility, Indigenous Epistemes, and the Logic of the Gift.***

Neuvo: *Muotoilu ilmentää tietoa, ja suunnitteleminen on tapa tuottaa ja säilyttää tietoa. Kenen ja millaista tietoa muotoilutyösi ylläpitää?*

toisin oimimis

toisin toimimiseksi

k

KULTTUURINEN SENSITIIVISYYS Itselle vieraan kulttuurin tunnusmerkkien ja tapojen merkityksiä ja merkityksellisyyttä kyseiseen kulttuuriin kuuluville on mahdotonta ymmärtää läpikotaisin. Vieraan kulttuurin tunnusmerkkien omimisen helppous saattaa kieliä siitä, ettei itse koe vahvaa sidettä mihinkään kulttuuriperintöön, sillä kuuluu tai on sulautettu vallassa olevaan, yleisesti tunnustettuun ja tunnistettuun kulttuuriin. Sensitiivisyys tarkoittaa herkkyyttä kulttuurien henkilö- ja yhteisökohtaisille merkityksille sekä harkintaa ja tarkkuutta kulttuuristen tunnusmerkkien käytössä.

Suositus: Bobo & Flex -podcastin jakso "Are you a racist?? Being Black in a White World, Who Gets To Be Black & White Guilt.[25]"

NEUVO: Hanki tietoa omasta kulttuuriperinnöstäsi ja analysoi kulttuurisia tunnuksia, joita aiot käyttää. Kun teet töitä moninaisissa työryhmissä, pohdi: Onko yhteistyökumppaneilleni turvallista osallistua työskentelyyn kanssani? Miten mahdollisia ei-turvallisia tilanteita ja niiden synnyttämiä raskaita tai jopa traumaattisia kokemuksia käsitellään?

1

LIITTOLAISUUS tarkoittaa käytännön solidaarisuutta niiden kanssa, jotka joutuvat taistelemaan sellaisten asioiden vuoksi, jotka ovat sinulle itsestäänselviä. Liittolainen (eng. ally) ottaa vastuuta sortavien rakenteiden ja käytäntöjen huomaamisesta, kieltäytyy osallistumasta sortoon ja etsii aktiivisesti toisenlaisia toimintapoja. Liittolainen ei odota hyvitystä tai hyötyä omasta panoksestaan – päinvastoin, liittolaisuus voi tarkoittaa helppoudesta luopumista, epävarmuuden hyväksymistä, oman etuoikeuden tunnistamista sekä sen tuomien hyötyjen eteenpäin siirtämistä.

Suositus: **Ruskeat Tytöt**[26] **neuvoo, kuinka olla liittolainen. "Sano se saameksi**[27]**" on yhteistyönä toteutettu ensimmäinen nykyaikainen saamenkielinen fraasisanakirja verkossa.**

NEUVO: *Et voi olla liittolainen, jos et tunnista omaa sijaintiasi koloniaalisissa valtarakenteissa.*

Katso myös: SIJOITTUNEISUUS/TILANTEISUUS.

Herkisty toisille asemille valtarakenteissa, kuuntele, aloita, oppiminen, jotta voit vahvistaa sellaisten ääniä, jotka taistelevat tullakseen kuulluiksi.

P

PAKOTTAVA KÄRSIVÄLLISYYS on käsite ja työkalu, joka tuo yhteen kaksi rinnakkaista mielentilaa, jotka ovat avuksi koloniaalisuutta sekä suurvaltapolitiikkaa vastustavissa pyrkimyksissä. Se tunnustaa, että vaikka tarve muutokseen on pakottava, tulevat asiat ehkä (väistämättä) muuttumaan hitaasti, kärsivällisesti. Yhtäältä aktivoituminen vaatii eriarvoisuuden ja sorron herättämän hädän tunnistamista. Toisaalta kipuun puuttuminen edellyttää kärsivällisyyttä. Koloniaalisuutta ei voi "ratkaista", mutta siitä voi oppia pois, sitä voi purkaa, ja vaalia vastarintaa. Maailman aiheuttama kipu on lopulta osoitus kyvystä kyvystä välittää. Kun muutospaineen tiedostaa, voi alkaa kärsivällisesti opetella huolenpitoa, jopa rakastamista, joka on voimakasta tunnetason vastarintaa. Pakottavasta kärsivällisyydestä (alkup. "urgent patience") on kirjoittanut Tristan Schultz.[28]

Suositus: **Lue Mia Charlene Whiten teksti "LOVE. Blues Epistemology from the Undercommons".**[29]

NEUVO: *"Tunnista prioriteettisi. Mitä haluaisit muuttaa ensimmäiseksi? Sitten voit aloittaa kamppailun."*

(Harun Kaygan [30])

P

POISOPPIMINEN on omien normalisoituneiden toiminta- ja ajatusmallien kyseenalaistamista, niiden alkuperän tutkimista ja pyrkimyksiä muuttaa niitä. Poisoppiminen voi tarkoittaa sisäistettyjen stereotypioiden, olettamusten ja normien tunnistamista, niiden havaitsemista omassa toiminnassa, irrottautumista totutuista tekemisen tavoista, sekä vallitsevien olettamuksien vastaisen tiedon etsimistä.

Esimerkki: Valkoisen ihonvärin näennäisen "neutraaliuden" tunnistaminen, kysymisen opettelu olettamisen sijaan, kieltäytyminen kollegojen välisestä kilpailusta. Nämä kaikki vaativat poisoppimista.

VINKKI: *Poisoppiminen voi tuntua kivuliaalta – älä vaivu epätoivoon! Kaikkea ei tarvitse kyseenalaistaa yhdellä kertaa.*

TULEVAISUUDELLISTAMINEN on työkalu, joka kommentoi ja mahdollisesti muuttaa nykyisyyttä kuvittelemalla ja tunnustelemalla mahdollisia tulevaisuuksia muotoilun keinoin. Siihen sisältyy sitoutuminen alkuperäisväestöjen, Mustien, Ruskeiden ja intersektionaalisen feminismin mielikuvituksiin. Toivottuja tulevaisuuksia visioidaan esimerkiksi spekulaation, kertomusten ja visualisoinnin keinoin. Tulevaisuudellistamista (eng. futuring) käytetään myös liiketoiminnassa ja kapitalistisissa pyrkimyksissä. Menetelmää voidaan hyödyntää sekä mahdollisten tulevaisuuksien avaamiseen että poissulkemiseen. Visiot siis edustavat aina kuvittelijansa kokemuksia ja aikomuksia, ja edistävät siksi tiettyä arvomaailmaa. Enteilevä (eng. prefigurative) muotoilu on tulevaisuudellistamisen tapa, joka sekä kuvittelee vaihtoehtoisen, vähemmän sortavan tulevaisuuden, että aktiivisesti luo sellaista esineiden, järjestäytymisen prosessien, vuorovaikutuksen ja systeemien avulla. Sen taustalla on käsitys, jonka mukaan tulevaisuuden yhteiskunnat kehkeytyvät nykyhetken toiminnasta.[31]

Suositus: **Nicola Kellyn ja Phoebe Unterin Bitchface-podcastin jakso "Whose Imagination Are you Living in?"**[32]

NEUVO: *"Meidän täytyy kuvitella pelottomasti."* *(adrienne maree brown[33])*
Tunnista, kenen mielikuvitusta suunnittelet todeksi.

VALKOINEN HAURAUS, VALKOINEN HÄPEÄ, VALKOINEN SYYLLISYYS ovat käsitteitä, jotka kuvaavat monien valkoisten ihmisten kokemia tunnereaktioita tilanteissa, joissa heidän etuoikeutensa ja niiden alkuperä haastetaan. Käsitteet voivat auttaa hahmottamaan, että on eri asia olla syyllinen globaaleihin eriarvoisuuden olosuhteisiin kuin hyötyä niistä.

Suositus: **Graafinen suunnittelija Tiger Dingsunin "Milk and Fresh Snow"** [34] **– digitaalinen teksti- ja kuva-arkisto, joka tutkii valkoisuutta.**

NEUVO: *Torju haurautta erottamalla toimintasi tarkoitusperät ja vaikutukset toisistaan. Tekosi ja suunnitteluvalintasi saatetaan kokea ongelmallisina, vaikka et tarkoittaisi sitä. Pyydä anteeksi ja tee korjauksia, jotta ensi kerralla työsi seuraukset ovat parempia. Luovu syyllisyydestä, omaksu tilalle vastuullisuus: jos olet etuoikeutettu, et ole vastuussa siitä, että olet syntynyt etuoikeutettuna, vaan siitä, miten käytät etuoikeuttasi. Puratko vai ylläpidätkö eriarvoisuutta?*

references

1 Alfred, Taiaiake & Corntassel, Jeff. “Being Indigenous: Resurgences against Contemporary Colonialism” Government and Opposition 40 (4) (2005): 597-614 (viitattu 8.9.2020)

2 https://rauna.files.wordpress.com/2007/10/014_postkolo_kuokkanen.pdf

3 Sámediggi, Saamelaiset Suomessa, https://www.samediggi.fi/saamelaiset-info/ (viitatttu 30.1.2021)

4 https://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/5session_factsheet1.pdf (viitattu 15.2.2021)

5 http://www.lymy.life/2019/05/24/lymy-podcast-episode-4-decolonial-efforts-and-sami-politics-with-petra-laiti/ (viitattu 10.8.2021)

6 https://www.veli-pekkalehtola.fi/saamelaiskiista/ (viitattu 25.2.2021)

7 Mohanty, Chandra Talpade. “Under Western Eyes” Revisited: Feminist Solidarity through Anticapitalist Struggles, Signs, Vol. 28, No. 2 (2003): 499-535.

8 https://warwick.ac.uk/fac/arts/english/currentstudents/postgraduate/masters/modules/postcol_theory/mohanty_under_western_eyes_revisted.pdf (viitattu10.8.2021)

9 Lahti, Janne & Kulla, Rinna. “Kolonialismin monikasvoisuus ja sen ymmärtäminen Suomen kontekstissa” Historiallinen aikakauskirja 118:4 (2020): 420-426. https://www.historiallinenaikakauskirja.fi/wp-content/uploads/2020/12/HAik_4_2020_teemajohdanto.pdf (viitattu 30.1.2021)

10 Quijano, Aníbal. “Coloniality and Modernity/Rationality” Cultural Studies 21 (2) (2007): 168-78.

11 Global Social Theory, Decoloniality, https://globalsocialtheory.org/topics/decoloniality/ (viitattu 8.9.2020)

12 Haraway, Donna. “Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective” Feminist Studies, Vol. 14, No. 3 (Autumn, 1988), pp. 575-599.

13 Alhojärvi, Tuomo. “Yllättymisiä: Antroposkenen paranoia ja tiedon tilanteinen ongelma”, Tiede & edistys Vol. 42 No. 1 (2017): 36-56. Haettu osoitteesta: https://www.academia.edu/33262871/Yll%C3%A4ttymisi%C3%A4_antroposkenen_paranoia_ja_tiedon_tilanteinen_ongelma_Tiede_and_edistys_1_2017_Surprises_Anthroposcenic_Paranoia_and_the_Situated_Problem_of_Knowledge_?email_work_card=title (viitattu 25.2.2021)

14 Tuck, Eve & Yang K. Wayne “Decolonization is not a metaphor”, Decolonization: Indigeneity, Education & Society Vol. 1, No. 1 (2012): 1-40. https://clas.osu.edu/sites/clas.osu.edu/files/Tuck%20and%20Yang%202012%20Decolonization%20is%20not%20a%20metaphor.pdf (viitattu 10.8.2021)

15 Pater, Ruben. The politics of design: A (Not So) Global Design Manual for Visual Communication, s. 126, London: Laurence King Publishing, 2016.

16 https://politiikasta.fi/kulttuurinen-omiminen-vallankayttoa/ (viitattu 30.1.2021)

17 Schultz, Tristan., Abdulla, Danah., Ansari, Ahmed., Canlı, Ece., Keshavarz, Mahmoud., Kiem, Matt., Prado de O. Martins, Luiza., Vieira de Oliveira, Pedro.J.S. “What Is at Stake with Decolonizing Design? A Roundtable”, Design and Culture 10:1, (2018): 81-101 (p. 92 & 94).

18 Costanza-Chock, Sasha, Design Narratives: From TXTMob to Twitter teoksessa Design Justice (1 painos). The MIT Press, 2020. Haettu osoitteesta https://design-justice.pubpub.org/pub/0v6035ye (viitattu 30.1.2021)

19 www.decolonisingdesign.com (viitattu 24.8.2020)

20 http://www.outipieski.com/installations-collages/moratorium-office/ (viitattu 7.10.2020)

21 https://arkisto.fi/aida/ (viitattu 30.1.2021)

22 https://modernitycoloniality.com/ (viitattu 24.8.2020)

23 Left of Brown, Sisters of Resistance, Rodriquez, J. “Is Decolonising the New Black?”, Left of Brown, 12.7.2018, https://www.leftofbrown.com/single-post/2018/07/12/Is-decolonising-the-new-black (viitattu 24.8.2020)

24 Hakala, Emma (toim.) “Addressing the legacy of colonialism” (Seminar Report) HWB Report 2, 4/2018 p.1. https://historianswithoutborders.fi/wp-content/uploads/2018/05/Colonialism_report.pdf (viitattu 24.8.2020)

25 https://open.spotify.com/episode/0CaHQ4PrkyUwvlVvVKjt5b?si=sAObUyVgTwa6KlualO4row&dl_branch=1 (viitattu 10.8.2021)

26 https://www.ruskeattytot.fi/9-keinoa-olla-hyva-valkoinen-liittolainen (viitattu 10.8.2021)

27 http://sanosesaameksi.yle.fi/ (viitattu 30.1.2021)

28 Tristan Schultz in Schultz T. et. al. “What Is at Stake with Decolonizing Design? A Roundtable”, Design and Culture 10:1, (2018): 81-101 (p. 95).

29 White, Mia Charlene. LOVE. A Blues Epistemology from the Undercommons teoksessa Mareis, Claudia & Paim, Nina (toim.) Design Struggles. Intersecting Histories, Pedagogies, and Perspectives s. 371-391, Amsterdam: Valiz. Haettu osoitteesta https://www.valiz.nl/images/DesignStruggles-DEF_978-94-92095-88-6single-4March21-VALIZ-def.pdf (viitattu 15.3.2021)

30 Henkilökohtaiset muistiinpanot paneelikeskustelusta “Why should we decolonize design?”, 13.10.2019, Design Culture Salon 29. Aalto University, Espoo, Finland.

31 Nabat, “Breaking Free of the Protest Mentality” attackthesystem.com https://attackthesystem.com/breaking-free-of-the-protest-mentality/ (viitattu 9.8.2021).

32 https://soundcloud.com/bitchfacepodcast/whose-imagination-are-you-living-in#t=26:04

33 brown, adrienne maree. “Better Together. A convergence of social movements” BeALocalist 2.7.2015. YouTube video 9:16. https://youtu.be/c4nf6PG6pZI?t=556 (viitattu 24.8.2020)

34 http://tdingsun.github.io/ds2_final/ (viitattu 25.8.2020)

Lisätietoja ja yhteys www.efforthelsinki.fi

Tekijänoikeudet Tämän sanaston ovat tuottaneet Effort ja sen yhteistyökumppanit. Se on tuotettu ainoastaan ei-kaupalliseen käyttöön. Kannustamme käyttämään, jakamaan ja kehittämään sanastoa, ja toivomme asianmukaista viittausta alkuperäiseen materiaaliin. Jos haluat julkaista osia sanastosta, otathan yhteyttä tekijöihin.

Teksti Aliisa Talja & Eevi Saarikoski

Yhteistyökumppanit Áile Aikio, Pedro Oliveira & Marja Rautaharju

Graafinen suunnittelu Robynn McPherson & Samar Zureik

Sanaston tekemistä tuki Kari Mattilan säätiö.

2021